

יוסף עקריש

מעפיל ב'מעפיל האלמוני'

יוסף עקריש מחנה 67 בקפריסין

חיי בעיר סאפי

נולדתי בעיר סאפי בחודש אפריל 1928 להוריי אברהם ומסעודה עקריש זכרונם לברכה וקראו לי על שמו של סבי יוסף עקריש ז"ל. מוצאם של הוריי מהדרום הרחוק של מרוקו: אבא מהכפר איליג' ואימא כעשרים קילומטרים מערבה בכפר אוֹלֵד ז'ראר. הוריי הגיעו לסאפי - אבי כעלם צעיר ואמי כתינוקת שגדלה בבית אביה הרב מכלוף אוחיון. בחלוף הימים שידכו את הצעיר הצנוע והחכם עם בתו של הרב שהרי כך קבעו חכמים ומנוסים שני צעירים הראויים זה לזאת.

העיר סאפי נמצאת על חופו של האוקיאנוס האטלנטי צפונית לעיר מוגדור - אסוירה - ובמרחק של כ-200 ק"מ מהעיר קזבלנקה בצפון. עיר קטנה עם אוכלוסיה יהודית שמנתה כשלושת אלפים יהודים שנעלמה לחלוטין אחרי גל ההגירה בסוף שנות החמישים מי לישראל ומי - והרבה - למונטריאול שבקנדה. את שנות ילדותי עד גיל 9 ביליתי בין כותלי בית הכנסת -הסלא. כאשר המלמד היה לא אחר מאשר סבי. בגיל זה אבי סבר שמתאים לי להצטרף לבית הספר החילוני אליאנס. האמת

היא שלפני כן הוא הסביר לי שככל שאלמד את ספרי הקודש כן יתרחבו ידיעותיי ויהיה לי קל יותר ללמוד בבית הספר הצרפתי. מה שבדיעבד התברר כנכון. ואם בבית הספר עסקינן, ביום שאבא ליוה אותי לבית הספר הוא שמע מאי שם שמועה מחרידה שכאשר התלמיד מגיע לגיל 14 מוציאים אותו מבית הספר. מייד קרא לצעיד שהסתובב בסביבה לחש באזנו את שלחש וציווה עליו לגשת לארון מרציאנו ראש הקהילה של סאפי בבקשה שישנה את שנת הלידה שלי מ 1928 ל 1929 וכך הוצערתי בשנה שלמה. שמח וטוב לב נכנסתי לכיתה אלף. כעבור שלושה שבועות נכנס לכיתה המנהל מונסיניור איזראל ניגש יחד עם מורה אל כמה תלמידים נבחרים וביקש אותם להתלוות אליו ישר לכיתה בית. כאן בעוונותי הרבים התגליתי כבור ועם הארץ. שכן המורה מר קנפו מוריס הקריא לי רשימה שלא הבנתי ממנה אף לא מילה אלמלא עזרתו של שכני מימין ניסים לוי - לימים רב בגרנובל שבצרפת - שהסביר מה שהסביר. ומכאן ואילך בילינו ימים רבים בנועם בעיקר בתרגילי חשבון שמאוד מצאו חן בעיני. חלפה שנה ואחריה בקפיצה קלילה לכיתה הא ובהמשך עד לכיתה השביעית תחת שרביטו של ארון ביהר. בסוף יוני 1942 סיימתי את לימודיי בהצלחה עם תעודת גמר של בית ספר עממי יחד עם כשלושים תלמידים יהודים - 100% - לעומת הצלחתם של 20 מתוך כמאה צרפתים. המבחנים התקיימו בין כותלי בית הספר הצרפתי אליו הכניסה ליהודים בימים רגילים הייתה אסורה. למותר להזכיר שהתקופה היתה בימי שלטונה של וישי. זו גם הייתה הסיבה שבגללה נמנע מתלמידים יהודים להמשיך לבגרות בבית הספר הצרפתי הממשלתי.

מספר חודשים הפרידו בין ימים אלה ליום הנחיתה של האמריקאים על חופה של העיר, בשמונה בנובמבר 1942, יום שבו הכול השתנה מהקצה אל הקצה עבור היהודים. עם סיום הלימודים היה עלי לבחור מקצוע והמקצוע שכל כך חפצתי ללמוד היה טאבו בעיניו של אבא. רציתי את מקצוע המכונאות שלמעשה היה לו רק פירוש אחד: חילול שבת ולזה אבי לא היה מוכן. אני עדיין זוכר את דבריו: יא בני, למה שלא תלמד מקצוע מכובד ונקי וכך קיבלתי עלי את הדין ונכנסתי בדיכדוך למקצוע החייטות. הימים היו ימים יפים. נעורים חברים, חוף ים קולנוע ובין לבין השתתפתי בחוג זמר עברי בהדרכתו של המורה דוד ביהר. בעזרת העברית המעטה שידעתי יכולתי לשמש כמתורגמן לעת מצוא של מילים לא מוכרות לו והשיר שנחרת בזכרוני היה שירה של רחל 'אולי'.

לא אשכח להזכיר את הפליטים מבלגיה שהיו איתנו בקהילה ובחור חמד בשם גולדברג מאנטוורפן שישב לידי בכיתה של מונסיניור פינאס. היה גם חייט שעבד איתנו בהיחבא מפני הבולשת הצרפתית לבל ייעצר. ושני הרבנים משתי חצרות שונאות זו את זו שהתארחו בביתי (אבא הסביר לי אז את ההבדל שבין חסידיים ומתנגדיהם). אבא ז"ל היה מנוי לעיתונים עבריים לפני המלחמה וקיבל אותם ישירות מפלשתינה-א"י. השמות - כמעט כמו היום - הבוקר, הצופה, העולם, לא לא העולם הזה, אלא השבועון של הסוכנות היהודית. אני זוכר את חדשי הואקאנט-חופש, בשנת 1942, עת השכרנו חדר מדירתנו לסמל ראשון צרפתי מאיזור סטאלינגראד שהייתה באותם ימים השם החם של המלחמה.

ביום בהיר אחד קרא לי מר ביהר ואמר לי ג'וזף נבחרת יחד עם מוזס אוחיון לצאת להכשרה של בח"ד [ברית חלוצים דתיים, ב"ד] בצרפת. וכך התחיל פרק חדש בחיי לא מבלי לגרום צער גדול להורי ולהרבה דמעות. ואל יקל הדבר בעיניכם. אני הייתי הילד הבוגר - אחד מתוך שלושה- ואמא ז"ל הכינה עבורי אלמחללע מאכל מרוקאי: בשר מטוגן חזק שיכול להשתמר במשך זמן רב למשך ההפלגה למרסייל. קיבלתי כרטיס נסיעה לקזבלנקה והפלגתי משם (4.7.46) למרסייל.

ההכשרה במחנה קומפ דה-פיזול

הגעתי למחנה Cambes de Pujols קומפ-דה-פיזול ששכן בדרום מערב צרפת בכפר Villeneuve sur Lot. שהינו בו מתחילת יולי 1946 ועד המחצית הראשונה של חודש פברואר 1947. שהינו אינה המילה המתאימה. שכן נא לזכור היינו חבורה של כ-עשרים צעירים מכל ערי מרוקו. ממקנס ופס הגיעו אלי סבג, אברהם דהאן, זוהר, אדרי (בעתיד מזכיר ההסתדרות בחצור הגלילית), ממוגדור-אסוירה הגיע אדמונד בן סוסן (אמנון בן שושן), מסאפי יהודה אוחיון ומערים נוספות משה חסן, נחמני, דוד חזן, גבריאל אזולאי, עמר יצחק-איזי (הצייר/פסל מירושלים), ורוקו שכל הזמן ניגן ושר על האי ille de pantelaria. תוניסאים הצטרפו בהמשך ובינינו היתה פלוגתא בענייני דת, שכן המרוקאים היו הרבה יותר ליברלים. אני זוכר את מלחמת העולם שהתרחשה ביום שאחד החברים נסע מרחק של 110 ק"מ עד Perigueux שם פגש שוחט ששחט עבורנו אווז מפוטם כדבעי וחזר שמח וטוב לב. עד שיצחק עמר, חייל בצבא הצרפתי והשף קוק שלנו ושכני לחדר איתי, פתח את בטנו של האווז. ולפתע נשמעה צעקה של יהושוע אחד התוניסאים סטופ! טרף!

וכי למה תהה שואל השף הנדהם? כבד מפוצץ הייתה התשובה ! וכך נגזז החלום לארוחת מלכים.

מאוחר יותר, שכבתי במיטה מתפתל מכאבים שהתבררו למחרת כאפנדיסיט הרגשתי את ידו של יצחק ידידי רוכן מעליי ומודיע שהביא לי חלק מהאווז הפסול ומפיו ריח משכר של שנפס מהיקב האקסקלוסיבי של אדון זילברפארב האגרונום הראשי שלנו. זילפרארב כלל לא היה מודע למתרחש ביקב שלו. אגב, בהגיענו להכשרה ביקב הזה מצאנו חלקי תחמושת שהושארו על ידי חיילי הבריגדה שפינו את הסליק שאגרו בימים עברו. התקופה הזאת הייתה ונשארת אחת התקופות היפות ביותר. למדנו, עבדנו שמחנו ושמחנו הרבה. כמו למשל ביום הדייש של החיטה (באותם ימים עדיין לא היה הקומביין הקלאסי) היינו צריכים להזין מכונה ענקית עם אלומות השיבולים שיבשו בחצר. ברבות הימים כל צעירי וצעירות הכפר הושיטו לנו יד. עבדנו ושרנו והיין נשפך כמים מידיהן הענוגות של הגויות הצרפתיות. טוב אי אפשר לכפות את הדת גם היום. התוניסאים לא השתתפו.

השדות סביב ההכשרה היו יצירת פאר של החקלאים והאיזור היה מפורסם בשזיפים המיובשים של אג'ן. תשאלו כל צרפתי ותגידו לו *les prunes d'Agen*. בימי ראשון צעדנו לעיר קטפנו אפרסקים ענקיים שהיו תלויים כאשכול מעבר לגדר של חווה כלשהי. בל תטעו זה היה מותר כל עוד אתה לוקח בשביל לאכול מה שקראו בצרפתית אם זכרוני לא מטעה אותי : *aire du ventref*. במילים אחרות מותר לאכול. בעיר ביקרנו בקולנוע ובהופעות של כמה אופרטות *la fille de mme angot*. ביקרנו גם בחמאם (בהכשרה התרחצנו בקערות) באחד מן הימים. הגיזבר שלנו -אלברט - חמד לו לצון ובזמן אחת ההצגות חילק "סוכריות" למה המרכאות כי בשובנו להכשרה תפס אותי בדיעבד אפשר לומר תפס אותנו כאב בטן כל כך חזק. שבמהירות הבזק פרשתי עיתון על הריצפה מה שהסתבר לי למחרת היה מנת חלקם של כולם חוץ מאלברט השובב כמובן שצחק עלינו כל היום ונתן לנו הזדמנות להתפרק תרתי משמע.

הזכרתי מקודם את התקף האפנדיסיט שהיה לי כאשר למחרת סיפרתי לרופא שבדק אותי שבגלל הכאבים החזקים הנחתי על החזה שלי לבנה חמה או אז הוא צעק " מון פיטיט ! ההיפך היית צריך לעשות. הייתה צריך להניח קרח! והוא לקח אותי עם *juvaquatre* שלו לבית החולים בוילנוב היפהפייה. האחיות הצרפתיות היו כל כך נחמדות אלי שהחלטתי לעשות ג'סטטה שגרמה להן התרגשות. נתתי להן

את החלב שהחברה היו מביאים לי מדי יום. כי העדפתי קפה chicore כך קראו לו על פני החלב שהביאו לי ישר מעטיניה של הפרה שפעמים רבות חלבתיה במו ידי. הן פתחו בשאגות "oh merci beaucoup monsieur" ועיניהן קורנות משמחה מביטות בי שרוע במיטת חוליו.

יוסי וחבריו להכשרה: אמנון, גבריאל, יצחק, מוזס.

המסע לפלשתינה-א"י

שהינו במחנה ההכשרה של בח"ד כחצי שנה. בתחילת פברואר 1947 הודיעו לנו על בוא היום שכל כך חכינו לו עלייה לפלשתינה-א"י. אלא שלצערנו, באין מספיק מקום בספינה התקיימה הגרלה. הגרלה שגרמה לנו עצב רב, בכי ודמעות והשלמה עם הגורל בתקווה להיפגש בזמן הלא רחוק. הוגרלתי לקבוצה השנייה ולמרות הכאבים אחרי הניתוח הגעתי לפגישה של הפועל המזרחי בוילה ונטוז במרסייל

ושם העמיסו אותנו על משאיות מכוסות ברזנט. הגענו לאי שם שהתגלה מול עינינו כרציף נמל סט ולידו אניית 'הפאר' עליה נבלה 13 ימים שלמים מתוכם יומיים בעגינה מול מונטה קרלו בשל תקלה במנוע. זו הייתה הספינה 'המעפיל האלמוני' על שמו של המעפיל הרברט לזר שנהרג במאבק בבריטים על הספינה 'לנגב'. כשהגענו בשבת 14.2.47 לקרבת האי כריתים חג מעל הספינה מטוס דקוטה בריטי שצילם אותנו. למחרת כשהתקרבו לנמל יפו הוקפנו על ידי משחתות בריטיות ונתבקשנו לא להתנגד להורדתינו מהספינה. לא נענינו לדרישה ומיד קפצו חיילים בריטיים לספינה ואנחנו זרקנו עליהם מכל הבא ליד קופסאות סרדינים, סבונים ומקלות. הבריטים ניסו להפעיל את הספינה אך אנשי הפלים חיבלו במנוע ואז הבריטים קשרו את הספינה למשחתת שגררה אותנו עד נמל חיפה. הם דרשו שנרד ללא הפרעה לרציף. שם בצריף חיטאו אותנו בדייטי והעלו אותנו לאוניית הגירוש אמפייר דיוול. כל המעפילים עמדו דום ושרו את התקווה בדרך לקפריסין. ההפלגה ארכה יומיים עד נמל פמגוסטה. באחד מהבקרים הגיעו לחיילים בריטיים עם פיילות ענקיות והציעו לנו קפה ואנחנו סרבנו.

מחנה הגירוש בקפריסין

בפמגוסטה העבירו אותנו למחנה חורף 65. יצחק עמר ואנוכי הופרדנו במסע הזה מקבוצת ההכשרה המקורית ולכן צרפו אותנו לצריף שכלל חמישה חברי בח"ד. כל הקבוצה החליטה לעזוב את תנועת בח"ד והצטרפה לקבוצת הבונים שכללה מעפילים מצרפת ומאנגליה. למען האמת אחת הסיבות לעזיבת בח"ד הייתה שלא הסתגלתי לאוכל ההונגרי. רק לאחר כחודש וחצי לקראת סוף מרץ 1947 נפגשנו עם חברי ההכשרה שלנו שהועברו ממחנה 55 למחנה 67. מוזס אוחיון סייע ליצחק ולי לעבור לקבוצת הבונים אחרי הפסח בשנת תש"ז. שוב חזרנו להיות ביחד מוזס, אמנון, חזן, נחמני, וגבריאל. את הקבוצה הדריך מרדכי קליין-קדר (טוטו) מקבוצת מעגן והוא שכנע אותנו להצטרף לקיבוץ שהיה בשלבי הקמה. הוא הציע שאם נתגייס לפלמ"ח או לפלי"ם אז בחופשות לא יהיה לנו מקום לגור בו ולכן רצוי שנצטרף לקיבוץ שיהיה לנו כבית.

שורות המגנים - הכשרה צבאית

לא כל חברי הקבוצה הצטרפו לשורות המגנים. גבריאלי היה אחד מחופרי המנהרות ואני הדרכתני בתרגילי ת"ס, הליכת זיקית וקפא"פ. פעולות בנשק התקיימו בהיחבא באוהלי הפלי"ם-פלמ"ח.

העלייה לפלשתינה-א"י וההצטרפות לקיבוץ מעגן

שנה לאחר שגורשנו לקפריסין קיבלנו תעודות עולה. הסיבה העיקרית הייתה שהעדיפו להעלות את התינוקות והילדים הקטנים עם הוריהם לפי ההסכם שארגנה גולדה מאירסון עם הממשלה הבריטית וזה קצת שיבש את העיקרון ראשון נכנס ראשון יוצא ממחנות הגירוש. הגעתי בספינה קדמה ארצה (18.2.48). העבירו אותנו לבית העולים בקרית שמואל. נשארתי שם יומיים. באחד הימים הלכנו לסרט ופגשנו חיילים בריטיים שצחקו מבדיחות ואילו אנחנו צחקנו רק לאחר הופעת התרגום לעברית בצד. הגיעה חברת קיבוץ מעגן שליוותה אותנו מוזס, גבריאלי וחזן לחצר כנרת לפני העלייה על הקרקע. אמנן כבר היה שם הוא הגיע ימים ספורים לפנינו. קבוצת ההכשרה שלנו התאחדה שוב.

קריית שמונה. אפריל 2019